

Наталія ДРАБОВ,
викладач кафедри теорії та практики перекладу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
(Україна, Ужгород) miro33@rambler.ru

ДО ПИТАННЯ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ

Стаття стосується проблеми передачі неологізмів сучасної англійської мови (нових слів та виразів, а також слів, що вживаються у новому значенні) на українську мову. Автор розглянула способи перекладу неологізмів і подала короткий аналіз кожного з них: транскрипція, транслітерація, калька, описовий переклад, або експлікація, підставний переклад, переклад за допомогою прямого включення та приблизний переклад.

Ключові слова: неологізм, слово, спосіб перекладу, мова оригіналу, мова перекладу.

Лит. 11.

Nataliia DRABOV,
lecturer at the theory and practice of translation department,
Uzhhorod National University,
(Ukraine, Uzhhorod) miro33@rambler.ru

TO THE PROBLEM OF TRANSLATION OF ENGLISH NEOLOGISMS

The article deals with the problem of rendering Modern English neologisms (new words and expressions, or words used with new meanings) into the Ukrainian language. It focuses on different ways of their translation and gives short analyses of each one: transcription, transliteration, calque or loan translation, descriptive translation or explication, substitution, direct insertion and approximate translation.

Key words: neologism, word, the way of translation, the source language, the target language.

Ref. 11.

Наталія ДРАБОВ,
преподаватель кафедры теории и практики перевода,
ГВУЗ «Ужгородский национальный университет»,
(Украина, Ужгород) miro33@rambler.ru

К ВОПРОСУ ПЕРЕВОДА АНГЛИЙСКИХ НЕОЛОГИЗМОВ

Статья касается проблемы перевода неологизмов современного английского языка (новых слов и выражений, а также тех, которые употребляются в новом значении) на украинский язык. Рассмотрены способы перевода неологизмов и приводится краткий анализ каждого из них: транскрипция, транслитерация, калька, описательный перевод, или экспликация, подставной перевод, перевод прямого включения, приблизительный перевод.

Ключевые слова: неологизм, слово, способ перевода, язык источника, язык перевода.

Лит. 11.

Постановка проблеми. Утворення неологізмів – нових слів, мовних нововведень, лексико-граматичних особливостей, що з'являються в мові, є свідченням її життя і розвитку, прагненням висловити все багатство людських знань, прогрес цивілізації. Поява нової лексики у сучасній англійській мові – активний процес поповнення її словни-

кового складу. Отже, *актуальність* роботи зумовлена швидким розвитком лексичного складу англійської мови на тлі науково-технічних та соціально-політичних змін, а також необхідністю адекватної передачі значень англійських новоутворень в українській мові.

Аналіз досліджень. Проблемою неології в різний час займалися Л. С. Бархударов, В. І. Заботкіна, Ю. А. Зацний, В. І. Карабан, В. Н. Комісаров, О. О. Селіванова, В. С. Слепович, Г. В. Терехова, М. Я. Цвіллінг та інші.

Метою нашої розвідки є аналіз особливостей перекладу англійських неологізмів українською мовою. Об'єкт дослідження – нові лексичні та фразеологічні одиниці різних сфер суспільного життя, що з'явилися наприкінці ХХ – початку ХХІ століть.

Виклад основного матеріалу. Беручи до уваги різні погляди вчених на саме поняття «неологізм» та цілий ряд дефініцій даного терміну, наводимо, на нашу думку, найбільш повне та об'ємне його визначення, що подане О. О. Селівановою у термінологічній енциклопедії «Сучасна лінгвістика»: «Неологізм – слово чи сполука, використані мовою в певний період на позначення нового або вже наявного поняття в новому значенні й усвідомлюються як такі носіями мови» [6, 417].

Оскільки поняття «неологізм» відносно і те, що було неологізмом сто або навіть п'ятдесят років тому, уже не є ним на даний час через розвиток суспільства, науки і техніки, а, отже, і мови [7, 23], то термін «неологізм» (від грец. νέος – молодий, новий і λογισμός – судження, вислів) є не що інше, як новостворена лексична одиниця – слово або фраза, ще не включена до загальноживаної мови, котра перебуває в процесі входження в загальне використання і є новою або за формою, або за змістом. Таким чином, неологізму зазвичай доводиться пройти кілька стадій соціалізації (прийняття в суспільстві) і лексикалізації (закріплення в мові).

Особливість неологізмів, а разом з тим і трудність їх передачі, полягає в тому, що вони досить пізно фіксуються або взагалі не фіксуються словниками [8, 34]. Сам процес перекладу здійснюється у два етапи. Спочатку з'ясовується значення нового слова. Перекладач звертається до останніх видавництв тлумачних словників чи з'ясовує значення слова, приділяючи увагу його контексту і структурі, беручи до уваги різні способи творення неологізмів (афіксація, скорочення, запозичення, конверсія, складання і переосмислення слів тощо), потім робить власне переклад засобами української мови, застосовуючи при цьому описані нижче способи перекладу.

Єдиного і універсального способу перекладу не існує. Тому виділяють такі способи передачі неологізмів:

1. Передача неологізмів за допомогою перекладацької *транслітерації та транскрипції*.

Спосіб транслітерації полягає у тому, що за допомогою українських букв передаються букви, з яких складається англійське слово: radar – радар, marketing – маркетинг, Internet – Інтернет. Транслітерація широко використовувалась перекладачами аж до кінця ХІХ століття. Для цього перекладачеві не обов'язково було знати вимову англійського слова, він міг обмежитись його зоровим сприйняттям [4].

Значно більшої розповсюдженості у перекладацькій практиці сучасності має прийом транскрибування, який полягає у передачі українськими літерами не орфографічної форми, а звучання англійського слова. Через значні відмінності фонетичних систем української та англійської мов, така передача завжди є дещо умовною і відтворює тільки подібність англійського звучання. Слід мати на увазі, що під час використання прийому транскрипції завжди присутній елемент транслітерації. Елементи транслітерації під час транскрибування виявляються у наступному: 1) транслітерація невимовних

звуків; 2) транслітерація редукованих голосних; 3) передача подвоєних приголосних; 4) при наявності декількох варіантів вимови зазвичай вибирається варіант, найближчий до графіки. Приклади такого способу передачі неологізмів: chat — чат, hacker — хакер, scanner — сканер, cartridge — картридж, Nikkei — Ніккей (індекс курсів цінних паперів на Токійській фондовій біржі) тощо.

2. Переклад неологізмів за допомогою калькування.

Цей спосіб полягає в заміні складових частин, морфем чи слів (у випадку стійких словосполучень), одиниці оригіналу – їх лексичними відповідниками в мові перекладу. Особливість калькування як засобу передачі неологізму – у збереженні незмінної внутрішньої форми лексичної одиниці. Калькування як прийом створення еквівалента схожий на буквальний переклад – еквівалент цілого створюється за допомогою простого складання еквівалентів його складових. До прикладу, слово multicurrency складається з «multi» і «currency», обидва можна перекласти окремо як «багато» та «валюта», при складанні отримуємо «багатовалютний»: multicurrency credit – багатовалютний кредит.

Калькуванню піддаються тільки неологізми складного слова: workaholic – трудоголік, antihero – антигерой, Bircher – берчїст. Два перших приклади не викликають труднощів, оскільки перекладені поморфемно та вже закріплені у розмовній та письмовій українській мові, хоча й зазначені не у всіх словниках. Цікавим для перекладацького аналізу є останній приклад. Перша частина слова, тобто корінь, залишається незмінною, транскрибується, а суфікс -er, який служить для позначення осіб, замінюється відповідним українським суфіксом - іст, що повністю відповідає значенню і формі слова мови оригіналу та є адекватним перекладом [9, 455]. Перевагою прийому калькування є стислість та простота отриманого за допомогою еквівалента, а також його однозначна співвіднесеність з вихідним словом. Хоча еквіваленти-кальки «страждають» буквализмом, стислість та потенційна термінологічність робить їх досить привабливими для використання у газетно-публіцистичних та суспільно-наукових працях [9].

3. Описовий переклад, або експлікація.

Прийом перекладу, який полягає в описі засобами іншої мови певного поняття. В. Комісаров дає таке визначення описовому перекладу: «Лексико-граматична трансформація, за якої лексична одиниця мови оригіналу замінюється словосполученням, що експлікує її значення, тобто дає більш чи менш повне пояснення цього значення мовою перекладу» [5, 251]. Цей засіб можна застосовувати як для пояснення значення у словнику, так і при перекладі неологізмів у конкретному тексті. Описовий переклад використовується у випадку, якщо перекладач не може передати неологізм за допомогою транслітерації, транскрипції та калькування. Найчастіше це трапляється тоді, коли поняття, явище, предмет, який називає неологізм, відсутній у мові перекладу. Наприклад, carsharing (car-pooling AmE) – спільне користування автомобілем (наприклад, сусідами) з метою скорочення кількості транспортних засобів на дорогах і зменшення, таким чином, негативного впливу на навколишнє середовище [9].

Описовий переклад здійснюється різноманітними засобами. По-перше, це пояснювальний засіб, оскільки тут пояснюються суттєві елементи значення перекладного слова. Пояснювальний переклад знаходиться ближче до тлумачення слова, але він усе ж таки залишається перекладом. Утім, навіть при оптимальному підборі пояснювального еквівалента для нього характерний такий недолік, як багатослівність. Наприклад: telecourse – «навчальна програма по телебаченню», teleshopping – «заказ покупки по телефону». Серед неологізмів, що передаються за допомогою описового перекладу, також такі: outernet – традиційні засоби масової інформації (які протиставляють Інтер-

нету), або реальне життя; Arab Spring – Арабська весна, – словосполучення, яким стали позначати революційні події в Лівії, Сирії, Єгипті та інших арабських країнах (дане словосполучення практично вийшло з ужитку до початку 2014 року), dot-con artist – «кібершахрай». Останній неологізм базується на своєрідній грі слів, оскільки новотвір «dot-com» або просто «dot» позначає компанію, фірму, що здійснює свою комерційну діяльність тільки через Інтернет, а словосполучення «con artist», запозичене у свій час зі сленгу, вживається на позначення шахрая, афериста. Тож при зрошенні цих двох елементів маємо «dot-con artist», який передається засобом описового перекладу. Holddot – «дуже успішна інтернет компанія» або «крута інтернет компанія». Dot-community – «район зосередження компаній, що здійснюють свою діяльність через Інтернет».

Приєм описового перекладу також може здійснюватися за допомогою підставного засобу. *Підставний переклад* – прийом передачі неологізму, при якому в якості його еквівалента використовується вже існуюче в мові перекладу слово (або словосполучення), яке не є в ній неологізмом, але має достатню спільність значень з вихідним словом. В ідеальному випадку тут може бути досягнута семантична конгруентність, тобто збіг денотативних значень (при неминучому розходженні у деяких конотативних значеннях). Наприклад, exchange rate – курс обміну, дослівно «рівень обміну», «order interval» – «цикл замовлення» (інтервал між послідовними замовленнями), «managed floating rate» – «коректуючий курс».

Ряд неологізмів у сучасній англійській мові утворені шляхом аббревіації. Для їх перекладу можуть застосовуватися усі вищезгадані методи. Окреме місце серед неологізмів-скорочень займають так-звані «графічні конденсати» – результат функціонування інноваційного способу продукування мовних одиниць, що містять у своїй структурі не тільки ініціальні літери (як при аббревіації та акронімізації), але й інші графічні знаки, наприклад: 4X (forex – foreign exchange) – «іноземна валюта», «ринок іноземної валюти». Часто такі новотворення представляють специфічний тип аббревіатур з використанням цифри «2» завдяки її омофонічності з применником «to». Неологізми такого типу будуть перекладатися засобом описового перекладу. Наприклад: B2B (business to business) – «ділові відносини між підприємствами»; C2C (consumer to consumer) – «ділові відносини між споживачами».

4. Останнім часом при передачі неологізмів застосовується також прийом *прямого включення*, тобто використання оригінального написання англійського слова у тексті. Використання способу прямого включення може бути виправдане в тих випадках, коли неологізм неможливо передати ні одним з розглянутих способів перекладу у зв'язку зі специфічністю його звучання або написання. Наприклад: iPad, iPod, Apple, Bluetooth. Часто на сторінках періодичної преси можна зустріти слова, що складаються з двох частин: англійської, зі збереженням оригінального написання, і української: web-сторінка, on-line-доступ.

У сучасній англійській мові нерідко доводиться поєднувати описовий переклад з іншими способами передачі неолексикси [1]. Це дає можливість поєднувати стислість та економність засобів вираження, притаманних транскрипції чи транслітерації, або ж калькуванню, з розкриттям семантики даної одиниці, яке досягається шляхом описового перекладу. Один раз пояснивши значення певної лексичної одиниці, перекладач надалі може застосовувати транскрипцію або кальку, зміст яких вже зрозумілий читачеві. Приклади поєднання описового методу з транслітерацією та транскрипцією: hackerazzi – хакераци, людина, яка зламує електронну пошту знаменитостей, їх рахунки для отримання певних даних з комп'ютера; lostaphile – лостофід, фанатичний при-

хильник серіалу *Lost* («Залишитися в живих»); *blonder* – блондер, молодий хлопець, котрий зав'язує стосунки тільки з білявками; *brandalism* – брендалізм, завішування фасадів міських будівель потворними рекламними постерами; *oprahization* – опраїзація, зростаюча тенденція сповідатися на людях, чому немало посприяло популярне телешоу *Опри Уінфрі*. Приклади поєднання калькування з описовим методом: *word of mouse* – слово миші, інформація поширена через чати і блоги; *garage mahal* – гараж-махал, багатопверховий гараж або парковка.

5. Прийом *приблизного перекладу*.

Приблизний переклад застосовний для передачі неологізмів, до яких відноситься фонові лексика, тобто та, що відрізняється у мові оригіналу і мові перекладу лексичними фонами (значення слів різняться семантичними долями). Комісаров дає таке йому визначення: «Приблизний переклад – використання граматичної одиниці мови перекладу, яка у даному контексті частково відповідає безеквівалентній граматичній одиниці мови оригіналу» [5, 249]. Під час такого перекладу зберігається основне значення слова, проте у мові мети слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном. Наприклад, *nerd* – неприємна, неприваблива людина; *buddy* – друг, товариш; *weeb* – нікчема, *scumbag* – покидьок, *shell* – безпритульний, *wimp* – слабка людина, невдаха. Хоча такий спосіб повністю не відповідає вимогам перекладу, оскільки втрачаються відтінки значення, конотативні відтінки слова, а з тим – і прагматичний компонент, приблизний переклад, однак, є допустимим, якщо не вдається застосувати жоден з описаних вище способів передачі неологізмів.

Висновки. Отже, процес перекладу неологізмів з англійської мови на українську відбувається у два етапи: 1. З'ясування значення неологізму; 2. Переклад засобами української мови. Для цього застосовують такі способи перекладу: транскрибування і транслітерація, калькування, описовий переклад або комбінації цих прийомів. Існують додаткові види передачі неологізмів для більш досконалого перекладу. Це – прийом прямого включення та приблизний переклад. Основними ж критеріями, які повинні бути прийняті до уваги перекладачем при пошуку відповідності англійському неологізму в українській мові, є стислість і однозначність тлумачення. Запропонований перекладачем варіант повинен бути зрозумілий для реципієнта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории перевода / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
2. Заботкіна В. І. Нова лексика сучасної англійської мови / В. І. Заботкіна. – М. : Вища школа, 1989. – 126 с.
3. Зацний Ю. А. Неологізми англійської мови 80–90 років XX століття / Ю. А. Зацний. – Запоріжжя : РА «Тандем-У», 1997. – 396 с.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : посібник / В. І. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 574 с.
5. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілья-К, 2006. – 716 с.
7. Слепович В. С. Курс перевода (английский ↔ русский язык). Translation Course (English ↔ Russian) / В. С. Слепович. – Мн. : Тетра-Системс, 2003. – 320 с.
8. Терехова Г. В. Теория и практика перевода : Учебное пособие / Г. В. Терехова. – Оренбург : ГОУ ОГУ, 2004. – 103 с.
9. Цвиллинг М. Я. Переводные эквиваленты неологизмов в словаре и тексте / М. Я. Цвиллинг. – М. : Просвещение, 1984. – 317 с.

10. Bhatia V. K. Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. – New York : Longman Publishing, 1994. – 266 p.
11. Longman Dictionary of Contemporary English. – London : New edition, 2003. – 1950 p.

REFERENCES

1. Barkhudarov L. S. Yazyk i perevod. Voprosy obshchei i chastnoi teorii perevoda / L. S. Barkhudarov. – M. : Mezhdunarodnyie otnosheniia, 1975. – 240 s.
2. Zabotkina V. I. Nova leksyka suchasnoi anhliiskoi movy / V. I. Zabotkina. – M. : Vyscha shkola, 1989. – 126 s.
3. Zatsnyi Yu. A. Neolohizmy anhliiskoi movy 80 90 rokiv XX stolittia / Yu. A. Zatsnyi. – Zaporizhzhia : RA «Tandem-U», 1997. – 396 s.
4. Karaban V. I. Pereklad anhliiskoi naukovi i tekhnichnoi literatury. Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni problem: posibnyk / V. I. Karaban. – Vinnytsia : Nova knyha, 2004. – 574 s.
5. Komissarov V. N. Teoriia perevoda (lingvisticheskiie aspekty) / V. N. Komissarov. – M. : Vysshaia shkola, 1990. – 253 s.
6. Selivanova O. Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia / Olena Selivanova. – Poltava : Dovkillia-K, 2006. – 716 s.
7. Sliopovych V. S. Kurs perevoda (angliiskii ↔ russkii yazyk). Translation Course (English ↔ Russian) / V. S. Sliopovych. – Mn. : Tetra-Systems, 2003. – 320 s.
8. Terekhova H. V. Teoriia i praktika perevoda: Uchebnoie posobiie / H. V. Terekhova. – Orenburg : HOU OHU, 2004. – 103 s.
9. Tsvilling M. Ya. Perevodnyie ekvivalenty neologizmov v slovare i tekste / M. Ya. Tsvilling. – M. : Prosveshcheniie, 1984. – 317 s.
10. Bhatia V. K. Analysing Genre: Language Use in Professional Settings. – New York : Longman Publishing, 1994. – 266 p.
11. Longman Dictionary of Contemporary English. – London : New edition, 2003. – 1950 p.

Статтю подано до редакції 03.05.2015 р.